

Udforsk den nye børnelitteratur

Af Cecilie M. Willumsen, Anne Sofie B. Frandsen & Krunica Tutić.

www.jpsem.dk

Den nye børnelitteratur har trange kår i mange danske børnehaver.

Dette har vi som nybagte pædagoger set med egne øjne i de forskellige praktikinstitutioner, vi har været knyttet til gennem uddannelsen, ligesom lektor i dansk ved Jydsk Pædagog Seminarium i Randers, Anne Petersen, gjorde os opmærksom på dette gennem sin rapport, *Den tilsidesatte bog*, om børnelitteraturens vilkår i danske institutioner. Det viser sig, at de fleste børnehaver slet ikke har børnelitteratur på dagsordnen, og bogudvalget afspejles da også heraf, sådan at bøgerne generelt ikke er synlige nok, og at samlingen består af bøger som pædagogerne selv har kendt som børn, altså klassikere, samt bøger som børnene umiddelbart forholder sig positivt til, fordi

de kender figurene fra tv etc., altså den type litteratur vi benævner mainstream litteratur. Der sker altså generelt ingen fornyelse i det bogudvalg som børnene præsenteres for, hvilket i vores øjne er et stort hul i deres litterære dannelse.

Fra eksamen til virkelighed

I forbindelse med vores afsluttende eksamen i dansk udformede vi en håndgribelig pædagogik for højtlesning i børnehaver og skrev en usædvanlig synopsis om højtlesning, idet vi skrev den i prosaform, for at demonstrere bredden i vores danskfaglige kunnen. Sidst men ikke mindst udarbejdede vi en idé til hvordan børnebibliotek og kommune i samarbejde kan sætte fokus på den nyere børnelitteratur, således at børn og voksnes bevidsthed omkring hvad der hører med til vores børnelitterære kanon stadig udvikler og fornyr sig.

Vores idé havde en kuffert med 10 nye børnebøger som omdrejningspunkt – kufferten skulle cirkulere mellem byens børnehaver, som et konkret tilbud om at afprøve de nye bøger. Således ville en børnehave i en måned have rådighed over bøgerne og boltre sig i de mange muligheder som de giver. Kuffertens og projektets tilnavn blev *Stafetten*.

At se Stafetten som en eksamensidé til at føre den ud i institutionerne i fysisk form, var to vidt forskellige ting. Det var også med kyndig støtte fra vores underviser, Anne Petersen, at idéen blev sendt ud i den virkelige verden, trods de praktiske problemer der opstod undervejs. Hun fastholdt os i at vores idé om at inspirere børnehaverne med den nye litteratur gennem en kanonstafet, også ville kunne lade sig gøre i virkeligheden.

Børn bruger bøger

Den 20. marts 2006 inviterede JPS Randers i samarbejde med Randers Børnebibliotek til temadagen ”Børn bruger bøger”, som rettede sig mod bibliotekarer og personale i børnehaver.

Her fik vi et punkt på programmet til at beskrive vores højtlesningspædagogik samt præsentere vores idé om en kuffert med nye børnebøger.

Vi afsluttede vores oplæg med at skyde Stafetten i gang – en børnehave fra henholdsvis Randers Kommune og Purhus Kommune fik kufferten med hjem samme dag.

Kunstneriske børnebøger kontra merchandise

Da vi valgte bøgerne til Stafetten, var det blandt hundredvis af andre oplagte emner. Det vi stræber mod, er at præsentere stafetdeltagerne for den mangfoldighed i tekst og billeder som hersker i den

nye litteratur – derfor har vi bl.a. valgt Thau-Jensens meget eksperimenterende ”*Suffløsen og den lille Folmer*” samt ”*Så blev farfar et spøgelse*”, illustreret af Eva Eriksson, som herhjemme især er kendt for den mere traditionelle streg i Jeppe-bøgerne for de helt små børn. Fællestrækkene er den høje kvalitet, det kunstneriske nærvær samt ønsket om at værne om den gode historie. Og det er netop *kvaliteten* i de bøger som børnene har indenfor rækkevidde, som skal være helt i top – der er ingen grund til at skelne mellem de kvalitetskrav man stiller til henholdsvis børne- og voksenlitteratur. Enhver ved, at man intet nyt eller udviklende finder i lægeromaner – det samme gør sig gældende for underlødige børnelitteratur som fx Byggemand Bob, Postmand Per og diverse udgivelser fra Disney. Vi mener det er nedladende litteratur i den forstand, at den ikke tager barnet alvorligt som den kompetente og seriøse læser det er.

Vi vil ikke gå så vidt som til at forvise den type bøger fra børnehaverne - børnene finder ofte stor glæde i at kigge i dem, fordi de genkender figurene fra tv – børn elsker gentagelser og i det hele taget det de kender fra andre sammenhænge. De skal også nok få fat i Postmand Per, for han er jo ikke svær at få øje på, i og med at han ikke sælges alene på bogen, som de kunstneriske billedbøger gør det, men også på plysfigurer, film, sange etc.

Fastfood-litteratur

Det er vores erfaring at mødet med den mere eksperimenterende litteratur ofte kan vække forargelse og modstand. Vi har under et oplæg for en gruppe studerende præsenteret nogle af disse bøger, og til vores store forbavselse blev stort set hele gruppen provokeret og chokeret over at man overhovedet kunne finde på at stille denne for dem ukendte type litteratur i børnehøjde. Det er en ærgerlig konklusion. Ved at analysere denne genre, vil den kunstneriske eksperimenteren og den høje kvalitet i disse bøger stå klart for læseren. Når man sammenligner disse bøger med mainstream bøger, som har et klart kommercielt præg, er det som at sammenligne et afbalanceret og sundt måltid mad med fastfood. Fastfood er nemt at gå til, nemt for kokken at lave, og rart at få engang imellem, men ikke lige til at blive stor og stærk af.

Modtagelsen af stafetten

Der var bred enighed blandt de tilstedeværende pædagoger på temadagen om, at det er svært at finde og skabe et overblik over den nyere børnelitteratur. De klassiske bøger som fx Halfdan Rasmussens og Egon Mathiesens er kendt fra pædagogernes egen barndom og ofte lette at få øje på hos boghandleren og på biblioteket, idet de bruges som udstilling, ses på plakater og på andre måder fremhæves.

Den mere eksperimenterende genre bliver ikke fremhævet i lignende sammenhænge og er derfor sværere at få øje på.

Derfor blev samtlige institutioner begejstrede over kufferterne og den mulighed de skaber. Siden er vi blevet engageret til oplæg på forskellige seminarier, ligesom en afdeling af Randers Børnebibliotek bestilte en kuffert til deres brugere.

Stafetten har altså også været med til at sætte fokus på et udbredt ønske om at vide mere om de nye børnebøger og deres fordele, og vores idé er blevet modtaget positivt på landsplan, i form af interesse fra pædagogiske tidsskrifter mm. Det er med stor overraskelse og glæde at vi oplever dette, idet vi håber på øget fokus på børnelitteratur, både på de pædagogiske uddannelser, os kommunerne og daginstitutionerne.

Stafettens fremtid

Efter kufferterne er sendt ud i børnehaverne, har der været bred interesse for deres eksistens og deres fremtid. Målet i sig selv er jo ikke blot at få disse to kufferter til at cirkulere til børnehaverne på listen er sluppet op. Det langsigtede mål er at det bliver en landsdækkende stafet, med en masse

kuffertter i omløb. Hver kuffert skal deles mellem 12 institutioner som har dem en måned hver. Ved årets udløb skal kufferternes indhold udskiftes med nye bøger. Disse bøger kan eksempelvis være bøger som nogle institutioner har anbefalet i notesbogen, mens de havde kufferten. Dette vil også have den fordel at institutionerne selv får lyst til at lave noget opsøgende arbejde efter nyere kvalitetsbørnelitteratur.

Højtæsningspædagogik i børnehaven

Den nye, eksperimenterende litteratur bør altså være mere tilgængelig for børnene i børnehaven, i stedet for at der som nu er en klar overvægt af klassikere og mainstream litteratur. Der er behov for fornyelse, og det er der også i forhold til den måde pædagogerne skal "sælge" bøgerne på. Vi har i en højtæsningspædagogik udformet til børnehaver, som et af flere delmål, at børnehaven skal indrettes med flere hyggelige læsehjørner, bogreoler og stativer i børnenes højde, så bøgerne bliver mere synlige i hverdagen – bl.a. fordi bøgerne har mange andre tilbud at konkurrere mod.

I stedet for at bøgerne står eller ligger hulter til bulter på hylder eller i for snævre kasser, og temmelig ofte for højt oppe, så børnene ikke kan nå bøgerne selv, skal en del af bøgerne være præsenteret sådan, at børnene kan se forsiden, fordi disse fanger deres interesse i højere grad end en stribe bogrygge.

Brug et kodeord

Ind imellem kan man gøre noget særligt ud af højtæsningsen, fx til samling eller for en mindre gruppe børn. Man kan ritualisere højtæsningsen ved at benytte sig af fx en spilledåse og nogle stearinlys, som tilsammen kan virke som et kodeord for børnene til, at de nu skal være stille, og bevæge sig fra den reelle til den virtuelle verden.

Man kan også lave en højtæsningskuffert som kan tages med på tur eller ud på legepladsen. I den kan man fx have et tæppe og nogle bøger, og sådan kan man skabe et højtæsningsrum mange steder.

Tovholder for fokus på børnelitteraturen

Et centralt punkt i vores pædagogik er desuden, at der blandt pædagogerne udpeges en tovholder for denne handlingsplan. Denne tovholder sørger for at holde sig ajour med alt hvad der rører sig indenfor emnet: arrangementer, forskningsprojekter, nye børnebøger og gode idéer til hvordan pædagogikken udføres i praksis. Den vigtigste opgave er hele tiden at bringe børnelitteraturen på dagsordenen – hvad vil vi her i vores børnehave, hvilke bøger læser vi og hvordan?

Ikke mindst er det af stor betydning at få sat ord på hvad der får pædagogerne til at vælge visse bøger fra – fordi vi skal være vores ansvar som udøvende censur bevidst. Det er ikke i orden at afvise en bog med at den er dårlig eller mærkeligt tegnet, man skal gå et par lag dybere ind i sig selv og mærke efter hvorfor lige netop denne bog provokerer, forvirrer eller skræmmer. Mange af de nyere billedbøger bevæger sig ind på ukendt land, både hvad angår sprog og illustration, og vi skal som pædagoger opdage alle de muligheder der er her, for at børnene kan udvide deres begrebslige og oplevelsesmæssige horisont.

Smag på ordet

Mange af os som arbejder med børn, har helt sikkert prøvet at læse en billedbog med et barn, for at opleve, at barnet begyndte at stille spørgsmål omkring illustrationer eller tekst, således at der opstod en samtale – en dialog. Denne form for oplæsning, hvor den voksne gør plads til at snakke med barnet om billeder og handling, enkelte ord eller begreber, kaldes *dialogisk oplæsning*. Mette Nygaard Jensen har i 2005 (Learning Lab Denmark) gennemført et forskningsprojekt om denne oplæsningsform, og har efterfølgende konkluderet en klar styrkelse af de sproglige kompetencer hos

børnehavebørn der fik læst sådan op, bl.a. en øget begrebsbevidsthed samt større ordforråd. Med indførelsen af pædagogiske læreplaner i dagtilbud, lægges der op til, at skriftsproget allerede skal ind i børnehaven. Dvs. at når vi arbejder med børns sprog, skal vi arbejde med følgende fire kulturelle kompetencer: lytte, tale, læse og skrive. Det betyder imidlertid ikke, at der skal indføres læse- og skrive undervisning i børnehaven, men at børnene skal få bekendtskab med skriftsproget, og at deres forudsætninger for at tilegne sig skriftsproget styrkes. Når den voksne lægger op til dialog kan barnet *smage* på de nye ord, for som Klaus Rifbjerg siger: *Et ord indgår først i det verbale fordøjelsessystem, når man har haft det i munden og har fundet ud af at det smager godt.* Den dialogiske oplæsning er særligt velegnet til de nye billedbøger, fordi her ses en strøm af parallelle historier og handlingsforløb i både tekst og billeder, således at man ikke kan nøjes med at læse teksten. Der antydes en masse ting, åbnes op for nye vinkler og stilles spørgsmål der ikke besvares – alt sammen noget der stimulerer de fortællermæssige kompetencer hos børnene samt udvider børnenes horisont.

Kufferterne er sponsoreret af BG Bank, Randers Kommune samt Randers Børnebibliotek.

Læs mere om [Stafetten](#)